

Sultan Alp Arslan'ın Liderlik Vasıfları

Muharrem Kesik *

Özet

Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Alp Arslan, Türk ve Dünya tarihinin önde gelen hükümdarlarından biridir. Saltanat sürdüğü 1063-1072 yılları arasındaki dönemde çok büyük başarılar elde etmiştir. Hiç şüphe yok ki bu başarılar arasında en önemlisi 1071 yılında kazandığı Malazgirt Savaşı'dır. Zaferin kazanılmasında sultana yardımcı pek çok etken olmakla birlikte, Alp Arslan siyasî ve askeri lider olma vasıflarını en belirgin bir şekilde burada göstermiştir. Bu üstün özelliklerin savaşın kazanılmasında oynadığı rol büyüktür. İşte bu nedenle Alp Arslan'ı büyük bir hükümdar ve kumandan yapan liderlik özelliklerini bu çalışma ile ilgililere ve ilim alemine kaynaklara dayalı bir şekilde sunmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Alp Arslan, Büyük Selçuklu Devleti, Malazgirt Savaşı, liderlik, kumandan

Sultan Alp Arslan's Leadership Characteristics

Abstract

Sultan Alp Arslan of the Great Seljuk State is one of the foremost rulers of Turkish and World history. During his reign as sultan from 1063 to 1072, Alp Arslan achieved many successes but doubtless the most important one was his victory at the Battle of Manzikert in 1071. Although there were many factors that aided the sultan in gaining this victory, here is where Alp Arslan demonstrated most clearly his political and military qualities. These superior characteristics played a major role in winning the battle. For this reason, in this study we will endeavor to identify the leadership characteristics that made Alp Arslan a great ruler and commander and present our source-based results to those who are interested and to the scholarly world at large.

Keywords: Alp Arslan, Great Seljuk State, The Battle of Manzikert, leadership, commander

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul/Türkiye, muharrem-kesik@mynet.com

Malazgirt Zaferi'nin kahraman kumandanı Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan, hüküm sürdüğü 1063-1072 yılları arasındaki dönemde kazandığı büyük başarılarla Selçuklu Devleti'ni önemli bir seviyeye ulaştırmıştır. Onun askerî alanda elde ettiği başarılar arasında hiç şüphesiz en önemlisi 1071 yılında kazandığı Malazgirt Savaşı'dır. Alp Arslan siyasî ve askerî lider olma vasıflarını en belirgin bir şekilde bu savaşta göstermiştir. Bu üstün özelliklerin savaşın kazanılmasında oynadığı rol büyüktür. İşte bu makale ile adı geçen değerli Türk hükümdar ve kumandanının liderlik özelliklerini ilgililere ve ilim âlemine sunmaya çalışacağız.

Sultan Alp Arslan, daha küçük yaşlardan itibaren, Gazneliler Devleti gibi çok güçlü bir devleti dize getirmiş olan babası Çağrı Bey'in kanatları arasında uçmayı öğrenmişti. Yine çok küçük yaşlarda silahşör olmuş ve çocuk denecek yaşta kumandan mevkiine yükselmiş, ordular sevk ve idaresine başlamıştı. Gözünü harp meydanlarında açması ve harp sanatının üstadları arasında büyümesi en büyük hocasının, devrin en önde gelen kumandanı babası Çağrı Bey olması onu kısa zamanda büyük bir tecrübeye ulaştırmıştı.

Ağustos 1043 tarihinde, Selçuklu Devleti'nin Doğu topraklarında Melik olarak görev alan Çağrı Bey hastalanınca bu durumu fırsat bilen Gazneliler Devleti Sultanı Mevdûd(1041-1049), Belh ve Toharistan'ı geri almak için bölgeye ordular sevketti. Çağrı Bey ise, Alp Arslan'ı kendisine veliaht tayin ederek Gaznelilere karşı yürüyecek ordunun başına getirdi. Bu, Alp Arslan'ın ilk ciddî kumandanlık sınavı idi. Melik Alp Arslan bu sıralarda henüz 14-15 yaşlarında idi. Selçuklu ordusunun başında süratle Belh'e gelen Alp Arslan hemen Gazneliler ordusuna hücum ederek rakibini büyük bir bozguna uğrattı. Gazneliler ordusundan 1000 kişiyi esir aldı, çok sayıda at ve silah ganimet olarak Selçukluların eline geçti. Böylece Melik Alp Arslan, bu ilk önemli kumandanlık tecrübesini başarı ile sonuçlandırdı.¹

Alp Arslan, babası Çağrı Bey gibi asker tarafından çok seviliyordu. Sultan Tuğrul Bey'in, saltanatı döneminde yerine veliaht olarak üvey oğlu Süleyman'ı tayin etmesi üzerine Tuğrul Bey'in ileri gelen kumandanlarından Hâcib Erdem, sultana karşı gelerek veliahtın Alp Arslan olması gerektiğini öne sürmüş ve eğer o olmazsa Tuğrul Bey'in hizmetinden ayrılacağını söylemişti ve Hâcib Erdem durumun Alp Arslan lehine düzelmemesi üzerine derhal sultanın hizmetinden ayrılarak Alp Arslan'ın yanına gitmiş ve onun sonraki saltanat mücadelelerinde önemli bir rol üstlenmişti. Tuğrul Bey'in 1063 yılında ölümü üzerine üvey oğlu Süleyman, Vezîr Amîdü'l-Mülk el-Kündürî tarafından tahta geçirilince, Selçuklu

1 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, (nşr. C. J. Tornberg), Beyrut 1979, IX, 518, trc. Abdülkerim Özeydin, İslâm Tarihi İbnü'l-Esîr El Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi, İstanbul 1987; IX, 395, Krş. M. Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Alp Arslan ve Zamani*, Ankara 1992, III, 3; Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, Ankara 2007, s. 80.

ümerâsı arasında anlaşmazlık çıkmış, Selçuklu kumandanlarından Yağısıyan ile Hâcib Erdem Kazvîn'e giderek Alp Arslan adına hutbe okutmak suretiyle Süleyman'ı hükümdar olarak kabul etmediklerini ve Alp Arslan'ı Büyük Selçuklu sultanı tanıdıklarını ilan etmişlerdir.² Hâcib Erdem, Alp Arslan'ın Melik Kutalmış ile giriştiği saltanat mücadelesinde Melik Alp Arslan'ın öncü kuvvetleri kumandanı idi.³

Sultan Alp Arslan'ın en önemli özelliklerinden biri de ileri görüşlü bir hükümdar olmasıydı. Onun bu durumuna en güzel örnek, Mısır seferi sırasında yaşanmıştı. Sultan Alp Arslan Malazgirt Savaşı'ndan önce çıktığı Mısır Seferi sırasında ordusuyla Azerbaycan üzerinden Diyarbekir ve Urfa'ya gelmiş(Mart 1071) elli gün kadar süren kuşatmadan netice alınamayınca Urfa'da vakit kaybetmek istemeyen Sultan Alp Arslan, Haleb şehrine gelerek buranın emîri Mirdasoğlu Mahmud'u huzuruna çağırmış fakat Mahmud bu çağrıya uymayınca Selçuklu ordusu Haleb'i muhasara etmiştir. Ancak sultan bu kuşatma sırasında şehre karşı şiddetli bir saldırıda bulunmamıştı. Çünkü Müslüman bir hükümdarın elinde bulunan bu şehrin surlarını mancınıklarla tahrip ederek ileride gerçekleşmesi muhtemel Bizans saldırıları karşısında Haleb'in savunmasını zayıflatmak istememişti. Suriye Bölgesi tarihçisi İbnü'l-Adîm'e göre,⁴ sultanın Haleb şehrine karşı bu şekilde davranması Selçuklu sultanının ileri görüşlü bir hükümdar olduğunu göstermektedir.

Sultan Alp Arslan mert birisi idi⁵ ve mert insanlara karşı da her zaman bağışlayıcı olmuştur. Malazgirt Savaşı sonucunda eline tutsak düşen rakibi Bizans İmparatoru Romanos Diogenes'e, savaşı kazanması halinde kendisine nasıl bir ceza uygulayacağını sorması üzerine Romanos : “Çok fena şeyler, sana zulüm ve işkence edecektim” deyince Sultan Alp Arslan yanındaki ileri gelen beylere dönerek vallahi bu adam doğru söylüyor, bu adam dürüst ve mert birisidir, böyle bir adamın öldürülmesi doğru olmaz diyerek dürüstlüğe ve mertliğe verdiği değeri göstermiştir.⁶

Sultan Alp Arslan adaletli⁷ ve insafli bir liderdi. Halktan sadece asıl haracı (el- Harâcü'l- aslî) almakta iktifa ederdi. Onu da halka kolaylık olsun diye her

2 Köymen, *Alp Arslan ve Zamanı*, s. 9.

3 Muharrem Kesik, “Kutalmış'ın Büyük Selçuklu Tahtını Ele Geçirme Gayretleri”, *Türk Kültürü*, Ankara 2001, sy. 454, s. 101-102.

4 *Buğyetü'l-taleb fî Tarihi Haleb*, yay. Ali Sevim, *Kamâl al-Dîn İbn-al Adîm Buğyat At-Talab Fî Târih Halab, Selçuklularla İlgili Haltercümeleri*, Ankara 1976, s. 67.

5 Râvendî, *Râhatü's-südûr ve âyetü's-sürûr*, (trc. Ahmed Ateş), *Râhat-üs- Sudur ve Âyet-üs-Sürûr*, Ankara 1999, 1, 120.

6 Muharrem Kesik, *1071 Malazgirt*, İstanbul 2013, s. 104.

7 Süryani Mikhail, trc. Hrant D. Andreasyan, *Süryani Patrik Mihail'in Vekainamesi İkinci Kısım (1042-1195)*, 1944, (TTK'da yayımlanmamış Tercüme) s. 27; İbnü'l- Adîm, *Buğyetü'l-taleb*, s. 66.

yıl iki taksitte alırdı. Mısır seferine çıkıp da Diyarbekir'e geldiği zaman buranın hâkimi Nasr b. Mervân sultanı karşılamaya çıktı ve ona 100.000 dinar ile birlikte hediyeler takdim etti. Sultan bu paranın halktan zorla tahsil edildiğini öğrenince hak sahiplerine tek tek iade edilmesini emretti.⁸

Sultan Alp Arslan askerlerinin halkın malına el uzatmamasına çok dikkat ederdi. Bu konuda çok hassastı. Has gulâmlarından birinin bir gün bir köylü kadından bir etek (izar) gaspettiğini öğrenince bu gulamını yakalatıp derhal idam ettirdi. Bunu duyan asker ve halk da başkalarının mallarına el uzatmaktan ve saldırmaktan çekindi.⁹

Merhametli ve fakirlere karşı şefkatliydi. Allah'ın kendine lutfettiği nimetlerin devamı için çok duâ ederdi. Bir gün Merv'den geçerken el- Harrâin fakirlerine rastladı, bunların halini görüp ağladı ve bu fakirlere her zaman yardımcı olabilmesi için Allah Tealâ'dan fazlu ihsanıyla kendisini zengin etmesini istedi.¹⁰ Sultan Alp Arslan çok sadaka verirdi. Ramazan ayında 15.000 dinar sadaka dağıtırdı. Dîvânında ülkesinin her tarafındaki pek çok fukaranın adı kayıtlı olup bunlara yardım için maaş ve tahsisat ayırırdı.¹¹

Sultan Alp Arslan her zaman sözüne sadık birisi idi. Kaynaklar onun yaptığı antlaşmalarda ettiği yeminlere sadık kaldığı ve bu yönüyle tanındığına dikkat çekmektedirler.¹²

Sultan Alp Arslan etrafındaki tecrübeli insanların görüşlerine değer veren bir hükümdardı. Melik Kutalmış ile yaptığı saltanat mücadelesini kazandıktan sonra onun oğullarını tutsak olarak ele geçirmişti. Alp Arslan akrabası olan bu esirlerin hepsini öldürtmek istedi. Ancak Vezîr Nizâmü'l-Mülk buna engel olarak "Akrabanın kanına girmek doğru değildir, uğursuzluk getirir, devletiniz çabuk zevâl bulur" dedi ve onu affa ve merhamete davet etti.¹³ Alp Arslan da Nizâmü'l-Mülk'ün görüşünü uygun bularak onları öldürmekten vazgeçti.¹⁴

Sultan Alp Arslan "çok cesur" (cesaret babası) anlamına gelen "Ebû Şücaa"

8 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, X, 64, trc., X, 70.

9 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi'l-tarih*, X, 75, trc., X, 80.

10 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, X, 74, trc., X, 79.

11 Bk. Aynı yer.

12 İbnü'l-Esîr, *age.*, aynı yer.

13 Hüseyinî, *Ahbârü'd-Devleti's-Selçukiyye*, (nşr. Muhammed İkbâl), Lahore 1933, s. 31-32, trc., Necati Lugal, Ankara 1943, s. 22 ; İbnü'l-Esîr, aynı yer; Reşîdüddin Fazlullah, *Câmi'u'l-tevârih*, nşr. Ahmet Ateş, *Câmi'u'l-tevârih Selçuklularla İlgili Kısımlar*, Ankara 1960, s. 28; Nişâbü'rî, *Selçuk-nâme*, (nşr. Muhammed Ramazanî, Tahran 1332, s. 22.

14 Hüseyinî (aynı yer), Alp Arslan'ın onları affetmekle kalmadığını ihsan ve hediyelerle taltif ettiğini kaydederken, Ahmed b. Mahmûd (*Selçuk-Nâme*, haz. Erdoğan Merçil, İstanbul 1977, I, 56) ileri gelen esirlerin Alp Arslan'dan özür dileyip günahları için tövbe ettiklerini, yeni sultan tarafından affedilerek her birine durumlarına göre Alp Arslan tarafından saygı gösterildiğini kaydeder.

künyesini gerçekten de hak edecek kadar gözüpek bir liderdi. Bu durum onun Melik Kutalmış ile giriştiği saltanat mücadelesi sırasında açıkça görülmektedir: Rey'i kuşatmakta olan Kutalmış, Alp Arslan'ın Nişâbûr'dan hareket ederek süratle üzerine geldiğini öğrenince iki düşman arasında kalmamak yani Rey kalesindeki Amîdü'l-Mülk'ün kuvvetleri ile Alp Arslan'ın kuvvetleri arasında kalmamak için ordusundan bir birliği ayırarak kalenin kuşatmasına devam edilmesini emretti. Alp Arslan ile Rey'de karşılaşmamak için İsferyân'e¹⁵ yürüdü.¹⁶ Kutalmış karargâh kurduğu bölge ile Alp Arslan'ın gelmekte olduğu istikâmet arasında ve onun geçmeye mecbur olduğu Abdullahâbâd ve Milh vâdisine su akıttı. Bu Milh vâdisi normalde bir bataklık olup yolcular için bile geçilmesi zor idi.¹⁷ Bu vâdiye su verilince artık içine girilemez hâle geldi.¹⁸ Kutalmış, astroloji ilmine vâkıf idi ve o gün tâlihinin kapalı olduğunu görmüştü. Girişeceği savaşta kendisi için zafer ihtimali görünmemekteydi. Bu sebeple o gün savaştan kaçınmaya çalıştı. O, Alp Arslan'ın bu bataklık araziden ordusunu geçiremeyeceğini tahmin etmekteydi. Bundan dolayı o gün savaşın olamayacağını zannediyordu.¹⁹ Ancak hesabı tutmayacaktı. Alp Arslan atına bindi ve dağın eteğinde bir yol aradı.²⁰ Bulamayınca da atını bataklığın içine doğru sürdü ve kamçısıyla askerine de ilerleme işareti verdi.²¹ Kutalmış ve onun yanında yer alan herkes, Alp Arslan'ın ordusunun bataklığa saplanacağını zannederken sanılanın aksi oldu ve Alp Arslan ordusu ile sâlimen karşı tarafa geçti ve Kutalmış'ın ordusu ile savaşa tutuştu. Pek çok asker öldü.²² Daha önceden kendisine bu görevin verildiği anlaşılan Emîr Sungurca savaş başlar başlamaz Kutalmış'ın üzerine yüklendi, onun çetresini ele geçirdi ve alemini aşağıya indirdi. Böylece Kutalmış mağlup oldu.²³

Alp Arslan'ın cesur kişiliğine bir başka örnek de Malazgirt Savaşı'nda askerinin arasında ön saflarda savaşması, Selçuklu ordusundan kat be kat daha fazla

15 Nişâbûr civarında olup bu şehirden beş konak uzaklıkta ve Horasan'ın kuzeybatısında bulunan müstahkem bir mevki. Geniş bilgi için bk. Cl. Huart, "İsferyân", İA., V/2, s.1074.

16 Aksarayî, *Müsâmeretü'l-ahbâr ve müsâyeretü'l-ahyâr*, nşr. Osman Turan, Ankara 1944, s. 16, trc., Mürsel Öztürk, Ankara 2000, s. 11; Reşidüddin Fazlullah, *Câmi'u'l-tevârih*, s. 28; Nişâbûrî, s. 22.

17 Bk. Aynı yer.

18 İbnü'l-Esîr, aynı yer; Ahmed b. Mahmûd, I, 55.

19 İbnü'l-Esîr, *el-Kamil*, X, 36, trc., X, 48-49.

20 Hüseyinî, s. 31, trc., s. 21. Ahmed b. Mahmûd (*Selçuknâme*, I, 55-56), olayı biraz farklı anlatır. Ona göre; Sultan Alp Arslan kılavuzuna "Bizim için dağın eteğinden yol olsa gerek" demiş, kılavuz da ona: "Ey dünyanın şâhi oradan askerinin gitmesine imkân yoktur" diye cevap vermiştir.

21 Hüseyinî, s. 31, trc., s. 21-22; İbnü'l-Esîr, X, 36, trc., X, 49.

22 Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mirâtü'z-zemân*, nşr. Ali Sevim, "Mir'âtü'z-Zamân fi Tarihi'l-Âyan kayıp Uy'nu't-Tevârih'ten Naklen Selçuklularla İlgili Bölümler Sibt İbnü'l-Cevzî", *Belgeler* Ankara 1992, XIV, /18, s. 129, trc., Ali Sevim, "Sibt İbnü'l-Cevzî'nin Mir'âtü'z-Zamân Fî Tarihi'l-Âyan Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler II. Sultan Alp Arslan Dönemi", *Belgeler*, Ankara 1999, XIX/23, s. 4; Nişâbûrî, s. 22.

23 Hüseyinî, s. 31, trc., s. 22; Sibt, s. 129, trc., s. 4; Ahmed b. Mahmûd, I, 56.

sayıda olan Bizans ordusuna karşı mücadeleye girişmesidir.

Sultan Alp Arslan'ın Malazgirt Savaşı öncesi Allah'a yakarışı ve ordusuna hitaben yapmış olduğu konuşma onun nasıl bir lider olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bütün savaş hazırlıklarını bitiren ve beyaz bir elbise giyen Alp Arslan “Ölürsem kefenim bu olsun” diyerek Cuma sabahı emrindeki bütün kumandanları topladı ve onların yanında şu duâda bulundu : “*Ey Allâh'ım, sana müvekkil oldum ve bu cihatta sana yaklaştım, senin katında secdeye kapanıyor ve yalvarıyorum. Bu sözlerim, gerçek duygularımı ifade etmiyorsa beni yanımdaki yardımcıları ve askerlerimi yok et! Eğer içtenliğimi kabul ediyorsan düşmanlara karşı bu cihatta bana yardım et ve beni muzaffer bir sultan kıl!*” Bu duâdan sonra Alp Arslan, kumandanlarına şu söylevde bulundu: “*Ben, muhtesipler gibi sabırlıyım ve kendini tehlikelere atan kimselerin yaptıkları gibi, gazilerin başında savaşıcağım. Eğer Allâh beni başarıya ulaştırırsa –Ondan da beklediğim budur- bu güzel bir sonuç olacaktır; eğer durum bunun tersi olursa oğlum Melikşâh'ı dinlemenizi, ona itaat etmenizi ve onu yerime geçirmenizi sizlere vasiyet ediyorum.*” Onlar da hiç tereddüt etmeden : “*Başüstüne!*” dediler. 26 Ağustos Cuma günü namaz vakti yaklaştığı zaman Alp Arslan, kumandan ve askerleriyle birlikte namaz kıldı ve onlara son olarak şu söylevde bulundu: “*Ey askerlerim ve kumandanlarım! Daha ne zamana kadar biz azınlıkta, düşman çoğunlukta olmak üzere, böyle bekleyeceğiz? Ben bizzat Müslümanların minberlerde bizim için duâ etmekte oldukları bu saatte düşmanın üzerine atılmak istiyorum. Gâlip gelirsek arzu ettiğimiz sonuç hasıl olacaktır, aksi takdirde şehit olarak cennete gideriz. Beni izlemek isteyenler gelsinler, geri dönmek isteyenler ise serbestçe geri dönebilirler. Bugün burada ne emreden bir sultan, ne de emir alan bir asker vardır. Bugün ben de sizlerden biriyim ve sizinle birlikte savaşıcağım. Biz, Müslümanların eskiden beri yapıp geldikleri bir gaza yapıyoruz.*”²⁴

Sultan Alp Arslan'ın ellerini açarak Allah'a yakarışı ve ondan yardım istemesi samimiyetini dindarlığını ve insanlar üzerinde hükümdar olmasına rağmen Allah katında âciz ve yardıma muhtaç bir kul olduğunu kabullendiğine delil teşkil eder.

Sultan Alp Arslan saltanat makamına geldiğinin üçüncü yılında (1066) oğlu Melikşâh'ı veliaht ilan etmişti²⁵ ve bundan sonra her atıldığı tehlikeli sefer sırasında kendine emri Hâk vâki olursa yerine Melikşâh'ın geçirilmesini adamlarına sürekli vasiyet ederdi. İşte burada yaptığı konuşma ile Malazgirt Savaşı'ndan

24 İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fi târihi'l- mülük ve'l- ümem*, Haydarabad 1359; trc. F. Sümer-A. Sevim, İslâm Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı, Ankara 1988, s.13-14. Krş. Kesik, *1071 Malazgirt*, s. 93-96.

25 Erdoğan Merçil, *Büyük Selçuklu Devleti*, İstanbul 2005, s.48.

önce ölmesi durumunda oğlunu yerine vasiyet ederek devletin başsız kalıp kaos ortamına sürüklenmesine karşı bir önlem aldığı ve böylece onun tedbirli bir hükümdar olduğunu ortaya koymaktadır.

Tarihte hemen hemen bir değişmez kaidedir: Büyük kitleleri sevk ve idare etmesini bilen büyük liderler, kesin sonuç almak istedikleri zamanlarda emrindekilerin ruh hallerine uygun nutuklar îrad ederler, onları coştururlar. Tarihin yetiştirdiği en büyük kumandanlardan biri olan Alp Arslan da aynısını yapmıştır.²⁶

Sultan Alp Arslan'ın düşman ordusunun sayıca kat kat üstün olması maddi unsuruna karşı, o anda tüm İslâm ülkelerinde camilerde Selçuklu ordusunun zaferi için dualar eden Müslümanların teşkil ettiği manevi desteği ortaya koymaları, dolayısıyla arkalarında bütün İslâm dünyasının desteğinin bulunduğunu bilen Türk ordusunun nasıl bir ruh haliyle mücadeleye atılacağını kestirmek kolaydır.

Sultan Alp Arslan, ordusuna şu iki şıktan birini tavsiye etmektedir: Ya toptan şehit olarak Cennet'e girmek, böylece manevî mükâfata erişmek, yahut zaferi kazanarak maddî servete kavuşmak. Fakat üçüncü şık olarak mağlup olma, geri çekilme veya esir olma ihtimalini kabul etmemektedir. Bu onun inancını ve kararlılığını göstermektedir.

Alp Arslan'ın ordusunda yer alan askerlerini savaşa katılıp katılmamakta serbest bırakması onların şevkini daha da arttıracaktır. Hele Sultan Alp Arslan'ın bütün unvan ve yetkilerini bırakıp kendisini de onlardan biri ilan etmesinin yaratacağı psikolojik etkiyi kestirmek güç olmasa gerekir. Zira Alp Arslan'ın ordusu mensuplarına kendisinin de onlardan biri olduğunu söylemesi demek, aynı zamanda ordusunu teşkil eden her askere kendisi kadar değer verdiğini bir başka deyişle, onların her birini kendi seviyesinde telakki ettiğini göstermesi demektir.

Böylece Sultan Alp Arslan'ın her büyük devlet adamı gibi, kitle psikolojisini gayet iyi bilen bir başkumandan olduğunu, kitleleri coşturmak için zemin, zaman ve şartlara uygun hitabelerde bulunmayı bildiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Bizans İmparatoru VII. Mihail Doukas'ın Hocası ve danışmanı olup aynı zamanda Bizans tarihinin önemli kaynaklarından birinin de yazarı olan Mihail Psellos, *Khronografya* adlı eserinde²⁷ Malazgirt Savaşı hakkında verdiği bilgiler arasında Alp Arslan'ın liderlik özelliklerine dikkat çeker. Psellos: "İmparator (Romanos Diogenes) farkında değildi ama ben Selçukluların (metinde: "Perslerin") hükümdarı sultanın (Alp Arslan) bizzat ordusunun başında bulunduğundan haberdardım ve zaferlerinin çoğu, onun liderlik vasıflarından kaynaklanıyordu. Romanos, bu başarılarda, Sultan'ın etkili olduğunu söyleyen kimselere inanmak

26 Köymen, *Alp Arslan ve Zamanı*, s. 31.

27 Mihail Psellos, *Khronografya*, trc. Işın Demirkent, *Mihail Psellos'un Khronografya'sı*, Ankara 1992, s. 229.

istemiyordu.” Diyerek kazandığı zaferlerin çoğunda Sultan Alp Arslan’ın taşıdığı liderlik özelliklerinin ağır bastığını vurgulamaktadır.

Sultan Alp Arslan, kendisine her ulaştırılan habere ya da jurnale hemen inanarak hüküm ve karar vermezdi. Bir gün jurnalcilerden biri Veziri Nizâmülmülk aleyhinde bir yazı yazarak sultanın namaz kıldığı yere bırakmıştı. Mektupta vezirin, sultanın memleketlerinde ne kadar malı olduğunu ve ne gibi vergiler aldığını anlatmıştı. Alp Arslan bu kağıdı okudu ve Nizâmülmülk’e vererek “Bu mektubu al, eğer burada yazılanlar doğru ise ahlâkını güzelleştir, durumunu düzelt; eğer yalan söylüyorlarsa onların hatalarını başıyla onları öyle mühim işlerle meşgul et ki, insanları aldatmaya vakit bulamasınlar”.²⁸

Selçuklular zamanında posta ve gizli haber alma teşkilatı diyebileceğimiz Berîd Teşkilatı’nın ajanlarınca getirilen haberlere itibar etmeyerek bunlar bana dostumu düşman, düşmanımı da dost gösterebilirler diyen Sultan Alp Arslan bu teşkilatın faaliyetlerini durdurmuştur.²⁹

Sonuç

Sultan Alp Arslan’ın, iyi bir hatib, cesur, mert, tedbirli, kararlı, sabırlı, merhametli, sözüne sadık, dürüst, düşmanlarına bile saygılı, etrafındaki tecrübeli insanların görüşüne değer veren, kısaca bir liderde bulunması gereken üstün vasıflara haiz biri olduğu anlaşılıyor.

28 İbnü’l-Esîr, age., X, 75, trc., X, 79-80. Krş. Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk –İslâm Medeniyeti*, İstanbul 1993, s. 192.

29 İbrahim Harekât, “Berîd”, *DİA*, VI, 499.

Kaynakça

- Ahmed b. Mahmûd, *Selçuk-Nâme*, I (haz. Erdoğan Merçil), İstanbul 1977..
- Aksarayî, *Müsâmeretü'l-ahbâr ve müsâyeretü'l-ahyâr*, (nşr. Osman Turan), Ankara 1944, s. 16, trc., Mürsel Öztürk, Ankara 2000.
- Harekât, İbrahim., “Berîd”, *DİA*, VI.
- Huart, Cl., “İsferâyin”, *İA.*, V/2.
- Hüseynî, *Ahbârü'd-Devleti's-Selcukiyye*, (nşr. Muhammed İkbâl), Lahore 1933, s. 31-32, trc., Necati Lugal, Ankara 1943.
- İbnü'l-Adîm, *Buğyetü't-taleb fî Tarihi Haleb*, (yay. Ali Sevim), *Kamâl al-Dîn İbn-al Adîm Buğyat At-Talab Fî Târih Halab, Selçuklularla İlgili Haltercümeleri*, Ankara 1976.
- İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târihi'l- mülûk ve'l- ümem*, Haydarabad 1359; trc. F. Sümer-A. Sevim, *İslâm Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı*, Ankara 1988.
- İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî't-târih*, (nşr. C. J. Tornberg), Beyrut 1979, IX, 518, trc. Abdülkerim Özaydın, *İslâm Tarihi İbnü'l-Esîr El Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi*, İstanbul 1987; IX..
- Kesik, Muharrem., *1071 Malazgirt*, İstanbul 2013.
- Kesik, Muharrem., “Kutalmış'ın Büyük Selçuklu Tahtını Ele Geçirme Gayretleri”, *Türk Kültürü*, Ankara 2001.
- Köymen, M. Altay., *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Alp Arslan ve Zamanı*, Ankara 1992.
- Merçil, Erdoğan., *Gazneliler Devleti Tarihi*, Ankara 2007.
- Mikhail Psellos, *Khronografya*, (trc. Işın Demirkent), *Mikhail Psellos'un Khronografya'sı*, Ankara 1992.
- Nişâbü'rî, *Selçuk-nâme*, (nşr. Muhammed Ramazanî), Tahran, 1332.
- Râvendî, *Râhatü's-südûr ve âyetü's-sürûr*, (trc. Ahmed Ateş), *Râhat-üs-Sudur ve Âyet-üs-Sürûr*, Ankara 1999.
- Reşîdüddin Fazlullah, *Câmi'u't-tevârih*, (nşr. Ahmet Ateş), *Câmi'u't-tevârih Selçuklularla İlgili Kısımlar*, Ankara 1960.
- Sıbt İbnü'l- Cevzî, *Mirâtü'z-zemân*, (nşr. Ali Sevim), “Mir'âtü'z-Zamân fî Tarihi'l-Âyan kayıp Uyünü't-Tevârih'ten Naklen Selçuklularla İlgili Bölümler Sıbt İbnü'l-Cevzî”, *Belgeler* Ankara 1992, XIV, /18 , (trc., Ali Sevim), “Sıbt İbnü'l-Cevzî'nin Mir'âtü'z-Zamân Fî Tarihi'l- Âyan Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler II. Sultan Alp Arslan Dönemi”, *Belgeler*, Ankara 1999, XIX/23.

Süryani Mikhail, *Vekayi-nâme*, (trc. Hrant D. Andreasyan), *Süryani Patrik Mihail'in Vekainamesi İkinci Kısım (1042-1195)*, 1944, (TTK'da yayımlanmamış Tercüme)

Turan, Osman., *Selçuklular Tarihi ve Türk –İslâm Medeniyeti*, İstanbul 1993.